Апавяданне Янкі Брыля “Memento mori”: музейны ўрок

Урок беларускай літаратуры ў 9 класе

С. І. Пакуць,
настаўнік беларускай мовы і літаратуры
вышэйшай катэгорыі
СШ № 7 г. Ваўкавыска

Мэта: дапамагчы вучням пашырыць веды пра жыццё і творчую дзейнасцю Я.Брыля,зразумець ідэйна-мастацкі і філасофскі змест апавядання “Memento mori”,спрыяць асэнсаванню маральнага подзвігу чалавека ў гады Вялікай Айчыннай вайны і вартасці чалавечага жыцця ў наш час.

Задачы:

1)стварыць умовы для пашырэння ведаў вучняў аб творчасці Я.Брыля, аб маральным подзвігу і высакароднасці старога печніка ў апавяданні;

2)садзейнічаць удасканаленню навыкаў аналізу апавядання і яго вобразаў, праблематыкі твора;

3)спрыяць выхаванню павагі да подзвігу людзей у гады вайны, пачуцця беражлівых адносін да памяці яе ахвяр,асэнсаванню сэнсу чалавечага жыцця ў наш час.

Абсталяванне: музейная экспазіцыя, прысвечаная памяці ахвяр в.Шавулічы Ваўкавыскага раёна Гродзенскай вобласці ў гады Вялікай Айчыннай вайны (фотаздымкі в. Шавулічы), партрэт Я.Брыля, выстава яго кніг.

Урок-даследаванне.

Метад часткова-пошукавы.

Формы працы: індывідуальная, групавая, калектыўная.

Эпіграфы: **1.**“Быць чалавекам – цяжкае прызванне,не ўсім,не кожнаму ўтрымаць яго”.

Т.Бондар

2. Я вас прашу, не зведаў хто вайны,

Прашу вас, мае дочкі і сыны,
Узяць хоць долю памяці маёй,
Каб потым ёй не зарасці травой.

А.Вярцінскі

Ход урока

1.Эмацыянальна-арганізацыйны этап

а)слова настаўніка:

Паважаныя дзевяцікласнікі, я рада вітаць вас сёння ў нашым школьным музеі напярэдадні вялікага свята – 76-годдзя Вялікай Перамогі над нямецка-фашысцкімі захопнікамі.Як вы лічыце: чаму наш урок праходзіць менавіта тут?(Адказы вучняў).Хочацца вельмі спадзявацца на тое,што наша сустрэча будзе для вас карыснай і прымусіць задумацца не толькі аб гістарычных падзеях,якія мы будзем сёння ўспамінаць, але і аб уласным жыцці.А зараз прапаную вам звярнуць увагу на музейную экспазіцыю.

(Слуханне ўрыўка сімфанічный паэмы Г. Вагнера “Вечна жывыя”, разгляд фотаздымкаў спаленай вёскі Шавулічы Ваўкавыскага раёна Гродзенскай вобласці).

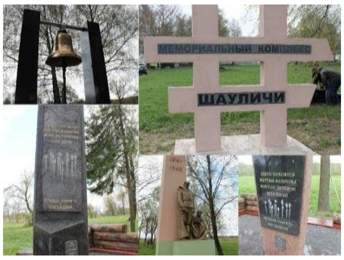

б) калектыўная гутарка з класам :

Ці прыходзілася вам бываць у гэтых мясцінах? Што вы пра іх ведаеце?(Адказы вучняў або вуснае паведамленне вучня-экскурсавода пра вёску Шавулічы)

Вёска Шавулічы…Да вайны гэта была вяікая, прыгожая вёска з драўлянамі хатамі. Вуліца ў ёй была вымашчана каменнем, жыхары для навучання сваіх дзяцей будавалі двухпавярховую школу, меўся магазін. Жылі людзі ў вёсцы дружна, весела, было шмат моладзі, маленькіх дзяцей.

Раніцай 7 ліпеня 1943г. фашысты пачалі расправу над жыхарамі вёскі Шавулічы за сяброўства з партызанамі. Гэта было як пакаранне за забойства партызанамі нямецкага доктара гаупмана Мазура.

Калі ўсё было закончана, фашысты падпалілі хаты. Ахвярамі сталі 366 вяскоўцаў, 120 з якіх дзеці, спалена было 77 двароў, знішчана 94 сям’і.

2.Падрыхтоўка да ўспрымання новага матэрыялу

а) слова настаўніка з элементамі гутаркі :

Са старажытных часоў чалавецтва знаёма з лацінскім выразам “Memento mori” (памятай пра смерць).

1) Што ён абазначае ? Ці часта людзі задумваюцца пра гэта ?

2) Ці маглі задумвацца ворагі, якія гэта ўчынілі, якой можа аказацца для іх смерць?(Адказы вучняў)

б) работа з эпіграфамі да ўрока:

1)Растлумачце сэнс выказвання Т.Бондар. Чаму,на думку паэткі,быць чалавекам цяжка? Ці можна ў наш час чалавечнасць лічыць своеасаблівым подзвігам?

Што вы разумееце пад паняццямі “чалавек,чалавечнасць?” Прадоўжыце сэнсавыя асацыяцыі да гэтых слоў. (Вучні працуюць у сшытках)

2) Пра якую памяць вядзе гаворку А.Вярцінскі ў сваім вешы? Чаму яму вельмі важна перадаць гэту памяць сваім нашчадкам? (Адказы вучняў)

3.Мэтавызначэнне

Часта бывае так ,што вучню хочацца апынуцца на месцы настаўніка. Сёння зноў прыйшоў такі дзень.

1)Пра што б вы прапанавалі пагаварыць сёння на ўроку?Якія задачы перад сабою паставілі б? Калі ласка, прадоўжыце выразы:

«Я паглыблю свае веды…»

«Я ўдасканалю свае ўменні...»

«Я паспрабую разабрацца ў сутнасці праблемы…»

4.Актуалізацыя апорных ведаў, суб’ектыўнага вопыту вучняў:

Перад вамі партрэт Я.Брыля(Івана Антонавіча Брыля). (Дэманструецца партрэт)

1)Што вам вядом пра жыццё і творчасць гэтага пісьменніка? Якія творы Я.Брыля вы чыталі ў папярэдніх класах або самастойна?

2)Чым блізкія лёсы самога пісьменніка і яго героя Даніка Мальца?

5.Успрыманне новай тэмы

а) паведамленне(прэзентацыя) вучня пра жыццё і творчасць Я.Брыля:

“Першае маленства” будучага народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля (Івана Антонавіча Брыля) прайшло ў Адэсе, дзе працаваў яго бацька-

чыгуначнік, куды ў час Першай сусветнай вайны выехала сям'я. Тут і нарадзіўся 4 жніўня 1917г. апошні з 10 дзяцей Антона Данілавіча і Анастасіі Іванаўны Брылёў – Янка. Калі хлопчыку ішоў 5 год, сям'я вярнулася на радзіму – у вёску Загора цяперашняга Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці .

Калі Янку Брылю было ўсяго шэсць з паловай гадоў, памёр бацька і маці з дзецьмі засталася адна.

Пра сваё "другое маленства" Я. Брыль расказаў у аповесці "Сірочы хлеб". У 1931г. пісьменнік скончыў у мястэчку Турэц польскую сямігодку і паступіў у Навагрудскую гімназію, але не змог вучыцца з-за цяжкага матэрыяльнага становішча.

У 1939г. юнака прызвалі ў польскую армію. Калі пачалася Другая сусветная вайна, Янка Брыль уздзельнічаў у баях пад Гдыняй, трапіў у нямецкі палон, пазней уцёк з палону і вярнуўся ў роднае Загора, якое знаходзілася пад акупацыяй.

У 1942г. Я.Брыль стаў сувязным партызанскай брыгады, а ў 1944г. – разведчыкам. У гэты час ён і пачаў пісаць свае творы.

Пасля вайны пераехаў у Мінск і стаў рэдактарам часопіса "Вожык". Першыя яго публікацыі з'явіліся ў 1938г. у часопісе "Шлях моладзі", у 1946г. выйшаў зборнік "Апавяданні".

Янка Брыль – пісьменнік шырокага дыяпазону, які пісаў апавяданні, аповесці, мініяцюры, нарысы, эсэ, раманы. Вельмі запамінальнымі з'яўляюцца яго раман пра Вялікую Айчынную вайну "Птушкі і гнёзды", дакументальная кніга "Я з вогненнай вёскі", дзе былі сабраны жудасныя ўспаміны ўцалелых жыхароў спаленых вёсак Беларусі, жорсткая і страшная праўда пра вайну і фашызм.

Творы Янкі Брыля перакладзены больш чым на 30 моў свету. Яго імя носяць вуліцы Мінска і Гдыні(Польшча).

Збор твораў пісьменніка сабраны і выдадзены ў 10 тамах.

б)заданне для груп:пабудова лагічных паняційных кластараў у сшытках(прыкладны ўзор)

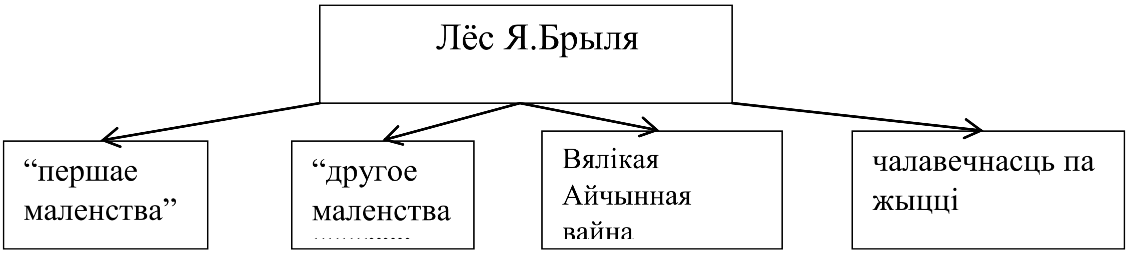

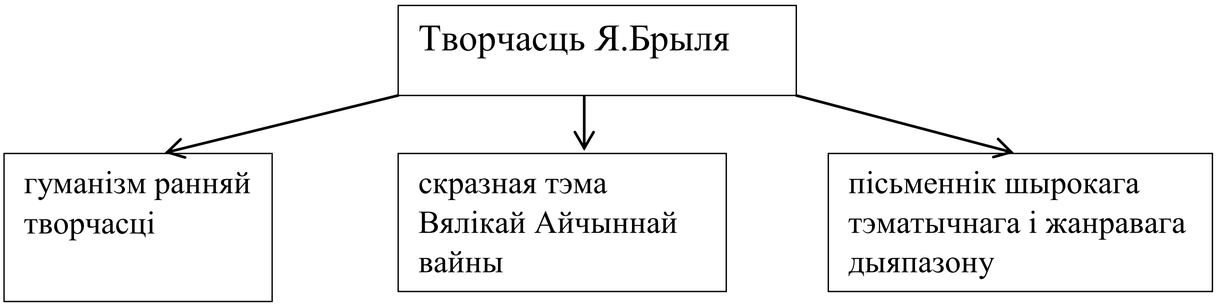

VI. Фізкультхвілінка

VII. Работа над ідэйным зместам і мастацкімі асаблівасцямі апавядання "Memento mori"

а)паведамленне вучня пра гісторыю напісання апавядання "Memento mori":

У апавяданні пісьменнік звярнуўся да адной з самых трагічных старонак вайны – спальванне вёсак з людзьмі.З архіўных дакументаў да нас дайшлі звесткі аб тым,што поўнасцю,з усімі жыхарамі, было знішчана за гады вайны фашыстамі ў Беларусі 627 вёсак,з іх у Гродзенскай вобласц – 24. Сёння пра гэту найвялікшую трагедыю напамінаюць званы на мемарыяльным комплексе,узведзеным на месцы былой вёскі Хатынь на Лагойшчыне.Яны стукаюць у сэрца і памяць людзей : "Глядзі,слухай і помні !"

Сярод тысяч ахвяр,што згарэлі ў агні разам са сваімі аднавяскоўцамі, быў і сябар Я.Брыля Даніла Скварнюк(Прэзентуецца фотаздымак).

Ён і стаў правобразам галоўнага героя твора. Падзеі адбыліся на Скідальшчыне Гродзенскай вобласці. Скварнюк быў выдатным сталяром,печнікам ,вызначаўся вясёлым норавам,любіў пажартаваць.

Помсцячы насельніцтву за дзейнасць партызан,немцы і паліцэйскія вырашылі спаліць разам з жыхарамі родную вёску Данілы Скварнюка – Пузевічы. Сярод натоўпу нямецкі афіцэр пазнаў чалавека,які зрабіў яму добрую печ. Даніла Скварнюк хацеў выратаваць сваю сям'ю,аднавяскоўцаў. Гэта яму не ўдалося, і ён згарэў разам з іншымі.

Аднак галоўны герой у апавяданні адрозніваецца ад свайго прататыпа ўзростам, сямейным становішчам,сацыяльным статусам.

г)работа над ідэйным зместам і мастацкімі асаблівасцямі твора(заданні для груп):

Кароценькае апавяданне Я.Брыля "Memento mori",напісанае ў 1958 годзе, змяшчае ў сабе глыбокі філасофскі сэнс.Каб разабрацца ў сутнасці пытанняў і праблем ,узнятых у творы,прапануеца работа для груп у форме адказу 50 х 50(палова адказаў даецца вусна,палова пісьмова).

І група

1.Якімі ідэаламі і справамі жыў пячнік?

2.Вызначце ролю партрэта ў характарыстыцы старога ?

3.Якім паўстае пячнік з апошняга свайго маналога?

<u>Псіхалагічная схема вобраза печніка ў форме гексаў (узор):</u>

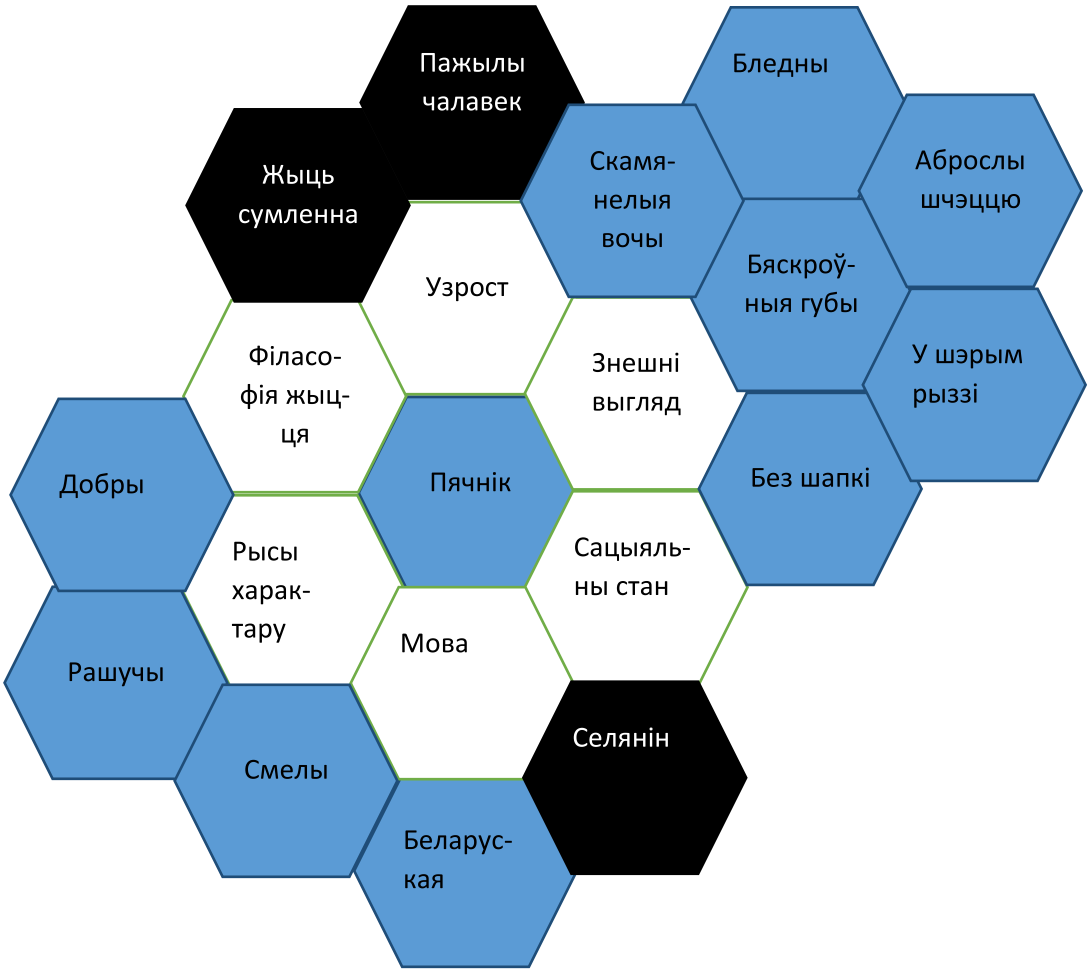

<u>Лесвіца “ ўзыходжання” печніка (узор выканання задання):</u>

сапраўдны герой,што здзейсніў подзвіг

цудоўны муж,бацька,дзядуля,сусед

выдатны майстар сваёй справы

звычайны селянін

II група

1.Якіх жыццёвых прынцыпаў прытрымліваўся зондэрфюрэр?

2.Чаму гэты “ надчалавек “ вырашыў падараваць жыццё печніку?

3.Чым тлумачыцца хуткасць дзеянняў зондэрфюрэра ў апошнія хвіліны жыцця старога печніка ?

<u>Псіхалагічная схема вобраза зондэрфюрэра ў форме гексаў (узор)</u>:

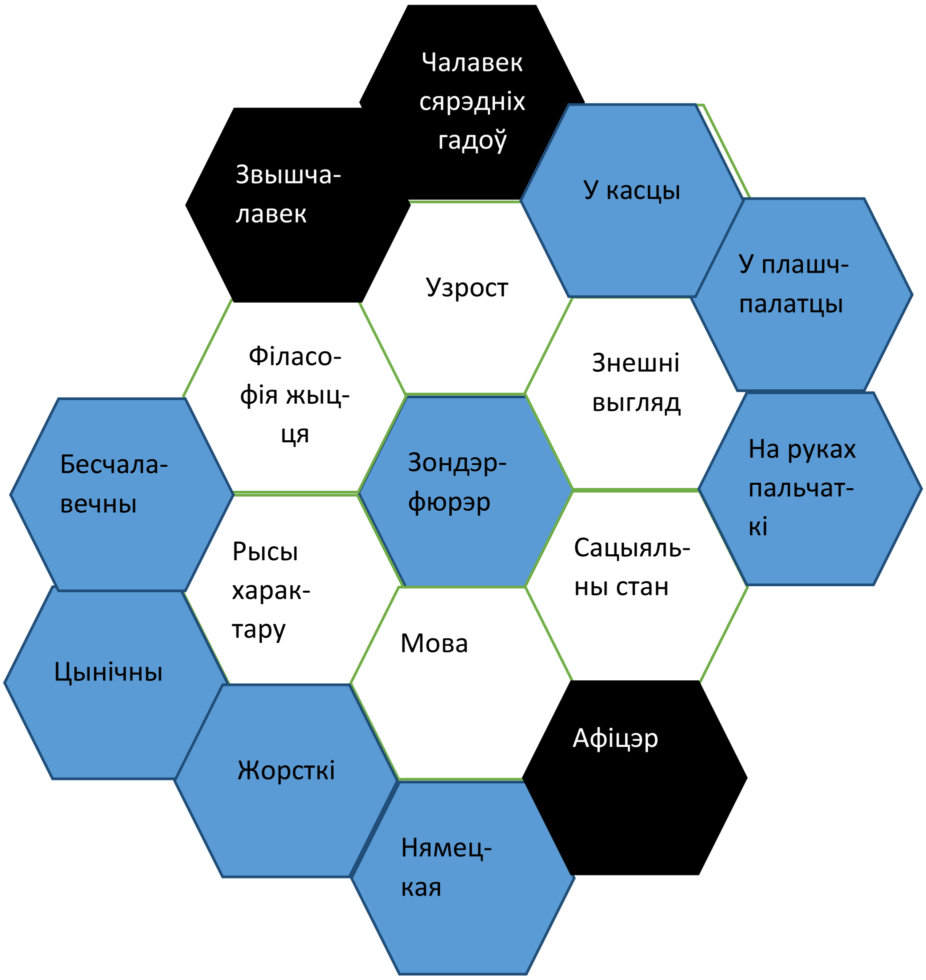

<u>Лесвіца “падзення” зондэрфюрэра (узор выканання задання):</u>

звычайны чалавек

афіцэр нямецкай арміі

істота жорсткая і бязлітасная

звер і нелюдзь

III група

1.Якое месца ў апавяданні належыць перакладчыцы фройлян Веры?

2.Чаму перакладчыцу аўтар называе “істота ў скураным паліто і белай вязанай хустцы?

3.Чаму жанчына не захацела дапамагчы старому печніку і яго аднавяскоўцам?

Псіхалагічная схема вобраза перакладчыцы Веры ў форме гексаў (узор):

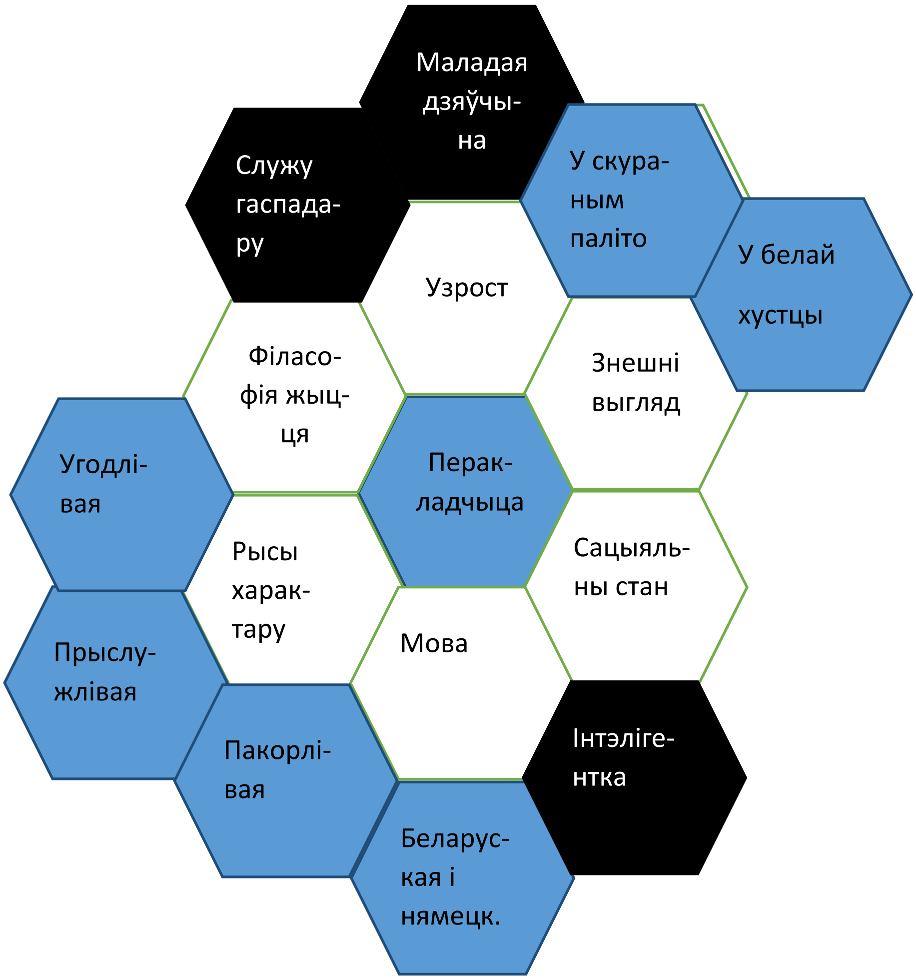

Лесвіца “ падзення” перакладчыцы (узор выканання задання)

звычайная дзяўчына

прыслужніца фашыстаў

нізкая істота ў інтымным плане

здрадніца Радзімы

8. Падагульненне

а)слова настаўніка з элементамі гутаркі:

1) Як вы лічыце,чаму Я Брыль не надзяліў старога печніка іменем і не назваў вёску, дзе адбываюцца падзеі?

2) Як могуць скласціся далейшыя лёсы зондэрфюрэра і фройлян Веры? Чаму?

3) Растлумачце сэнс наступных выказваняў беларускіх літаратурных крытыкаў.Да каго з герояў яны больш адносяцца? Якое з выказванняў вам больш падабаецца і чаму?

а) “Памяць пра смерць можа адводзіць ад спакусы рабіць памылкі, перасцерагчы, што не хопіць часу на адкупленне віны – жыццё кароткае”.(У.Калеснік)

б) “Чалавек не бессмяротны і павінен пакінуць па сабе добры след на зямлі, каб яго успаміналі ўдзячным словам”. (Р.Шкраба)

в) “Нягодная смерць можа перакрэсліць годнае жыццё”. (В.Каваленка)

9. Рэфліксіўна-ацэначны этап

а) заключнае слова настаўніка:

І зноў на вуліцы вясна...Пачатак мая…Самая светлая і прыгожая пара для нашых мясцін.У гэтыя дні мы зноў звяртаемся да ўспамінаў нашых ветэранаў, да архіўных дакументаў і фотаздымкаў,каб яшчэ раз напомніць усім людзям аб той трагедыі,якую прыйшлося перажыць нашым продкам. “Давайце пастараемся не дапусціць такога больш ніколі, людзі!” – аб гэтым просяць нас загінуўшыяжыхары вёсак Шавулічы, Пузевічы, Хатынь і многіх іншых вёсак і гарадоў.-Давайце заўсёды і ўсюды будзем заставацца людзьмі!”

б)метад незакончанага сказа :

“Дадзены ўрок паглыбіў мае веды пра…”

“Дзякуючы ўроку я ўдасканаліў(ла) уменні…”

“На ўроку я паспрабаваў(ла) разабрацца ў праблеме…і прыйшоў(ла) да высновы….”

в) выстаўленне адзнак.

10.Дамашняе заданне

Падрыхтаваць звязны аргументаваны адказ на тэму“Быць чалавекам-цяжкае прызванне,не ўсім,не кожнаму ўтрымаць яго”. (Т.Бондар) або” Якія ўражанні пакінула апавяданне Я.Брыля “Memento mori” і аб чым прымусіла задумацца?”